

НЯПЭЎНАЯ СЛАВА ВІНЦЭНТА

Не так даўно споўнілася 210 гадоў з часу нараджэння першага класіка новай беларускай літаратуры — Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Частку свайго жыцця ён калісьці правёў у Валожынскім раёне, а дакладней у вёсцы Люцынка, дзе быў дом яго сям'і. Ці памятаюць сёння на малой радзіме гэтага значнага для беларускай гісторыі творцу? Ці захоўваюць тамтэйшыя мясціны матэрыяльныя згадкі пра яго? Па Валожыншчыне, у пошуках слядоў і звестак пра Дуніна-Марцінкевіча, мы павандравалі разам з гісторыкам Алесем БЕЛЫМ.

Алесь БЕЛЫ ў сядзібе «Марцінова Гусь».

Варта адзначыць, што Алесь Белы марыць, каб калі-небудзь у гэтай мясцовасці быў створаны мемарыяльны запаведнік класіка — на шталт пушкінскага Міхайлаўскага ў Расіі ці нашай купалаўскай Вязынкі.

Дом Ядвігіна Ш. у Пяршях

Ахвотным праехацца па мясцінах славага драматурга гэтаксама, як і нам, можна пачаць з Пяршай. Гэта месца не найпрост звязана з самім драматургам, аднак захоўвае некаторыя цікавыя згадкі. Дом колішняга лясніцтва, які стаіць і цяпер, раней адносіўся да фальварка роду Тышкевічаў. У ім аканомам быў бацька Ядвігіна Ш. (Антана Лявіцкага), таму сам пісьменнік правёў там частку жыцця. Гэта пабудова сярэдзіны XIX стагоддзя, якая і сёння застаецца ў даволі добрым стане.

Ядвігін Ш. у свой час наведваў падпольную школу Дуніна-Марцінкевіча, а па сутнасці патрыятычны гурток. Школа існавала некалькі гадоў, а пасля, у 1876 годзе, была выкрытая праз данос. Алесь Белы адзначае: відэа, што ў доме Лявіцкіх Дуніна-Марцінкевіч бываў не раз, бо ведаў бацьку Антона, Яна Лявіцкага. Да таго ж гэта месца ўсяго за 6-7 кіламетраў ад Люцынкі.

Дарэчы, некаторыя цікавыя экспанаты захоўваюцца ў мясцовай школе. Пэўныя

рэчы былі знойдзены падчас раскопак самімі школьнікамі. На месцы былой сядзібы адшукалі некалькі керамічных і фаянсавых рэчаў.

Люцынка і месца колішняй сядзібы

У вёсцы Люцынка, непадалёк ад Валожына, знаходзіцца сядзіба пад назвай «Марцінова Гусь». Там ёсць невялікі музейны куток, у якім захоўваюцца карціны з выявамі Дуніна-Марцінкевіча. Можна таксама ўбачыць фотаздымкі і інфармацыйныя шылды, якія расказваюць пра жыццё і творчасць драматурга, асабліва пра перыяд, праведзены ў Люцынцы. Ёсць там звесткі і пра некаторых іншых каларытных асоб, ураджэнцаў гэтай мясцовасці.

Зусім непадалёк, за 500 метраў, знаходзіцца тое

Гэта цікава

Некаторыя архіўныя дакументы сведчаць, што пісьменнік быў гарбаты. Ёсць цікавая гісторыя пра тое, як Дуніна-Марцінкевіч быў вінен камусьці каля 800 рублёў. У яго доўгі час спрабавалі спагнаць гэтую суму. А калі не ўдалося, у знак помсты і запалохвання заказалі пахвальную працэсію. Выклікалі плакальшчыкаў, аплацілі труну, ліхтары — увесь жалобны караван рушыў у бок дома драматурга. Дуніна-Марцінкевіч акурат вяртаўся ў той жа час, убачыў усё на свае вочы і запытаўся, каго хаваюць? Яму адказалі, што Марцінкевіча. Той удакладніў, якога. На што пачуў: «Гарбатага». Пісьменнік моцна абразіўся і нават праз паліцыю шукаў заказчыка працэсіі.

Магчыма, такая характарыстыка знешнасці творцы можа быць перабольшаннем. На фотаздымках ён выглядае проста сутулым.

Вінцэнт Дуніна-Марцінкевіч сядзеў у турме, бо часам зарабляў на жыццё падробкай радаводаў.

Асабістае жыццё

Гісторыя яго асабістага жыцця нібы стваралася для вадэвіля ці аперэты. Ён, настаўнік, закахаўся ў маладую дзяўчыну. Разам яны ўцякаюць з дому яе бацькоў... Людвіка Бараноўская, дачка значна больш заможных і ўплывовых бацькоў, і Вінцэнт Дуніна-Марцінкевіч, хатні настаўнік музыкі, закахаліся адно ў аднаго. Ён фактычна выкраў сваю маладую нявесту, таемна ўзяў з ёй шлюб.

Новая цешча, якая не лічыла законным такое сваяцтва, спрабавала аспрэчыць шлюб праз суд. Сам Марцінкевіч сцвярджаў, што ўсё было правільна, бо яго нявеста па законе з'яўлялася паўналетняй — згодна з касцельнай традыцыяй. У той час пісьменніку было дзесьці 22—23 гады, нявесце — 16.

Яе бацькі не лічылі такога жаніха ўдалай партыяй праз яго няпэўны матэрыяльны стан.

Разам маладыя пражылі дваццаць гадоў, пакуль Людвіка не памерла. Пасля яе смерці Вінцэнт ажаніўся яшчэ раз.

месца, дзе калісьці была сядзіба Марцінкевіча і ягоных нашчадкаў. Дом пісьменніка згарэў у 1890 ці 1891 годзе. Пасля пажару новы дом адбудаваў яго ўнукі Крыжаньскія. Там і сёння стаіць дубовы крыж, які адна з праўнучак паставіла па сваім дзедзе.

За савецкім часам у Люцынцы штогод адбываўся фест народнага тэатраў, там часта ставілі «Дылю», «Пінскую шляхту», на што звяртае ўвагу Алесь Белы:

— Мне марыцца, каб на гары, дзе калісьці стаяла сядзіба Дуніна-Марцінкевіча, была абсталёваная пляцоўка. Там варта зрабіць хоць бы лавы, імправізаваную сцэну. Можна адрэдаваць колішні тэатральны фестываль. Таксама добра было б праводзіць там пэўныя лекцыі пра Дуніна-Марцінкевіча, пра людзей, з якімі ён быў знаёмы, увогуле пра тую эпоху, пра мясцовасць... Варта часцей прывозіць сюды школьнікаў, іншых турыстаў. Многія проста не ўяўляюць, што ёсць такое месца — Люцынка, проста не ведаюць, дзе яна знаходзіцца.

Могілка ў Тупальшчыне

Наступны пункт нашай вандроўкі — могілка ў Тупальшчыне, дзе знайшоў апошні спачын Вінцэнт Ду-

ніна-Марцінкевіч. Акрамя драматурга, там пахаваны і некаторыя іншыя знакавыя асобы. Гэтае месца — досыць каларытнае і можа быць цікавым вандроўніку. Зусім нядаўна Алесь Белы на агароджы могілак прымацаваў падрабязны інфармацыйны мемарыяльны стэнд. З яго можна даведацца пра гісторыю не толькі могілак, але і былога фальварка Жаброўскіх, вакол прыватнай радавой капліцы якога яны і ўзніклі.

Алесь Белы марыць, каб калі-небудзь у гэтай мясцовасці быў створаны мемарыяльны запаведнік класіка — на шталт пушкінскага Міхайлаўскага ў Расіі ці нашай купалаўскай Вязынкі.

Стэнд быў усталяваны дзякуючы ініцыятыве «Развіццё інфраструктуры зялёнага маршруту «Валожынскія гасцінцы» ў Валожын-

Капліца на могілах у Тупальшчыне.

Помнік на месцы колішняй сядзібы Дуніна-Марцінкевічаў.

скім раёне», які рэалізуецца па развіцці аграэкатурызму «Валожынскія гасцінцы». Усё гэта адбываецца ў межах праекта «Садзейнічанне развіццю на мясцовым узроўні ў Беларусі», які фінансуецца Еўрапейскім саюзам і рэалізуецца Праграмай развіцця ААН (ПРААН).

— Дуніна-Марцінкевіч даволі позна ўвайшоў у пантэон беларускіх пісьменнікаў. Фактычна да 1951 года звестак пра яго не было ў савецкіх падручніках і хрэстаматыях, — разважае Алесь Белы, калі ўжо ў прыцемках мы вяртаемся з Валожыншчыны. — Можна рабіць розныя закіды ў бок гэтага чалавека і яго творчасці. Аднак ён фактычна не меў папярэднікаў. Хіба што Ян Чачот часам пісаў па-беларуску. Іншыя дзеячы той эпохі стварылі па адным або як дзве кроплі вады — быццам і не мелі ніякіх адметных рыс. Аднак насамрэч кожная асоба пражывае складанае жыццё, з рознымі перыямі, правінамі і іншым, упэўнены гісторык.

Толькі апошняе дзесяцігоддзе ўсплываюць некаторыя дэталі біяграфіі Дуніна-Марцінкевіча, якія яго «ачалавечваюць».

— Мне падаецца, што наша мясцовасць — Валожынскі, Стаўбцоўскі, Іўеўскі раёны — гэта эпіцэнтр літаратурнай беларускай мовы. Адсюль паходзілі продкі і Коласа, Купалы, Сыракомлі. І нават зараз тут захоўваецца добрая беларуская мова, — кажа Алесь Белы.

Гісторык марыць, што аднойчы ўсе аб'екты, звязаныя з Дуніна-Марцінкевічам, будучы аб'яднаны. Што яны займаюць адзіны ахоўны статус, на шталт Коласаўскага і Купалаўскага мемарыяльных запаведнікаў, а адпаведны турыстычны маршрут будзе добра прамаркіраваны і распісаны. Аднак і сёння, на яго думку, цікавасць да беларускай гісторыі, у прыватнасці да гісторыі беларускай літаратуры, хоць па кроплі, але расце.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ.
Валожынскі раён.